

Cholnoky Győző

szerkesztő, kiadó (Budapest, 1945. január 21.)

Születésem napján kezdődik a zodiákus csillagjegyek közül a Vízöntő, és ez egyben – mint ahogy ősrégi, azóta elhunyt barátom édesanyjától megtudtam – Lenin elvtárs elhalálozásának dátuma. (Persze az idős hölgy nyakas kálvinista lévén nem a bolsevik guru iránti mély tiszteletből jegyezte meg a dátumot, hanem mert ő maga is e napon született.)

1945 – az év, amikor megszülettem a fővárosban, ahol még folyt a fegyveres perpatvar, kórházi elhelyezésről szó sem lehetett, szerencsére lakott a házunkban egy orvos, aki e világra segített. Nem voltunk sokan ebből az évjáratból, belőlünk az általános és középiskolában is csak egyetlen osztályt sikerült összerakni, és úgy

láttam, az egyetemen is mi voltunk a legkevesebben. Viszont annál kezelhetetlenebb, mondhatni neurotikus társaság volt a mienk, pedig... A fentebb leírt évszám miatt kitüntetett évjáratnak számítottunk, pontosabban annak szántak bennünket. Visszatekintve az ötvenes, hatvanas évekre, meggyőződéssel állíthatom, hogy ennek az elvárásnak nem feleltünk meg, én magam bizonyosan nem. Más szerettem volna, mint amit a felsőbbség elvárt, sőt megkövetelt. Persze, mi tagadás, bennem is motoszkált az eredendő férfilustaság, de azért családom és néhány kiváló pedagógus, majd későbbi barátaim szelíd, de határozott ösztökélése valahogy szerencsére mindig visszaterelt a helyes útra: a tudás és a munka, és általában az érdem tiszteletére, az adott szó súlyára, de legfőképpen arra, hogy létezik, munkál felettünk, az emberek és az anyagi világ fölött egy sokkal nagyobb, örök erő. Ezért – Dsida után szabadon – megtettem, amit megtehettem: a könyvtárosságtól kezdve a tanításon és a minisztériumi tisztviselésen át, a munkában a legnagyobb örömet adó utolsó negyed század végre független szerkesztői, kiadói tevékenységéig bezárólag (?), nemcsak magam miatt, és bevallom, nemcsak azért, hogy családom, barátaim számára nyomot hagyjak magam után, és nemcsak azért, hogy érdemes felmenőimhez méltó legyek, hanem legfőképpen azért, hogy ha eljön az idő, tiszta lélekkel álljak az Igazságos és Örök Létező színe előtt.

Cseke Péter

szociográfus, irodalomtörténész (Recsenyéd – ma: Románia, 1945. január 30.)

1–23. Szociográfiai riportokat tartalmazó Forrás-kötetem, a *Víznyugattól vízkeletig* hátlapjára ezt írtam volt 1976-ban: „Hogy miért éppen ehhez az »előnytelen« műfajhoz ragaszkodom? Nem érzékelném eléggé a korlátait? A kérdések nem az enyéme; illő tehát, hogy legalább itt megköszönjem őket. És velük együtt a baráti tanácsot: aki így indul, annak egy életem át kell bizonyítania...”

Hogy sikerült-e? Írtam és fordítottam verset, a karcolatot és az elbeszélést is kedvemre valónak éreztem. Annak idején Kányádi Sándor prózaírásra biztatott, Szabó Gyula inkább a verset ajánlotta. Írtam annyi verset, hogy megtudjam: nem vagyok vérbeli költő. Ezért aztán nem esett nehezemre elhárítani Lászlóffy Aladár ajánlatát, hogy versekkel jelentkezzem a Forrásban. Ennyiből is kitetszhet, hogy későre találtam rá a magam műfajára, a szociográfiára, majd az irodalom- és eszmetörténeti tanulmányra. Minek következtében sokszor bizony az élet és az irodalom „harmadik helyezettek” érezhettem magamat. Most látom csak, micsoda előnyt jelentett számomra az a „hátrány”, hogy fiatal alkotói korszakomban nem kaptam meg az eredetileg nekem szánt buka-

resti irodalmi díjakat; hogy a nyolcvanas évek második felében a Securitate „azon melegében” vitte el még be sem fejezett kisebbségtörténeti kézirataimat; hogy a kilencvenes évek derekán sokan nem értették: *újságíróból* miként lehet valaki *egyetemi tanár*? Mit is válaszolhattam volna? Az *újságíróból/szerkesztőből* minden lehet, ha idejekorán felhagy... – a hírlapírással. Így szereztem a tudományműveléshez nélkülözhetetlen interdiszciplináris szemléletet.

*

24–43. Egy kis székely faluban láttam meg a napvilágot. Szüleim a homoródszentmártoni őszi vásár után keltek egybe 1938 szeptemberében, és már indultak is „szerencsét próbálni”: előbb Brassóba, majd 1940 őszén Kolozsvárra; kellett a pénz a földvászarláshoz, a házépítéshez.

Valahányszor elkeseredett, édesapám mindig így számlálta elő – világváltozásoktól kísért – „összeomlás-történeteit”: a második bécsi döntéssel odaveszett Brassóban szerzett vastengelyű szekere; amiért a *kicsi magyar világnak* nevezett kolozsvári négy esztendő kárpótolta ugyan, de ennek meg az ugyancsak négy esztendeig tartó szovjet hadifogság volt az ára; az 1948-as zavarításra ért haza az Ararát tövéből; alig építettük fel az eredetileg nyári szoba-konyhának szánt „kicsi házat”, jött a kollektivizálás, aztán '56, amikor jó komáival (egykori fogolytársaival) „kiállt” a közösből; majd „visszállt”, máskülönben engem nem vettek volna fel a székelyudvarhelyi gimnáziumba.

Öt év Chicagóban, ugyanennyi Szibériában – ez volt gyepesi nagyapám

sorsképlete, amiről csak serdülőkoromban értesültem. Az Amerikai Magyar Közösség jóvoltából az idén eljuttattam Chicagóba is; Szibériát egyelőre kihagytam; különben is részben már „átéltem” 1985 és 1989 között N. C. elvtárs Romániájában. Nagypámat a fejsze segítette az életben maradásban, édesapámat a kőműveskanál. No meg egy tábori lap, amelyikben édesanyám tudatta velem, hogy '44. június 2-án lebombázták ugyan a kolozsvári vasútállomással szemközti lakásukat, de ő engem idejekorán hazamenekített – magzati létem öntudatlan állapotában. Így hát most elmondhatom, hogy világra-jöveletem előtt megúsztam halálomat. Azon már a tengerentúlon gondolkozhattam el, hogy miként alakult volna a sorsom, ha dédanyám 1910-ben nem hívja haza majdani nagypámat. (Tizenketten voltak testvérek, a megszerzett földek mellől hiányzott a férfitő.) Az egykori chicagói magyar negyed mára teljesen felszívódott, illetve színt változtatott. Csak szakirodalmi feldolgozásokban találkoztam a Homoródmenti kivándorlók nyomjeleivel.

Édesapám kényszerű távolléte idején az „erdülés” kivételével édesanyámra hárult minden férfimunka: szántás, kaszálás, aratás, cséplés. Minden vágya az volt: ha felnővök, Kolozsváron végezsek egyetemet. Ezt követően huszonkét esztendő t húztam le a falusiak hetilapjánál (eleinte Bukarestben, később Kolozsváron), és miután magam helyett embert állítottam, akkor mentem át 1990 nyarán a Korunkhoz. Más korszak, más történet, bár szorosban kapcsolódik az előzőhöz. A lényeg az, hogy akkor kerülhettem a Korunkhoz, amikor már megtorlásmentesen lehetett végiggondolni egyén és közösség gondjait, félelemmentesen lehetett újragalmazni kisebbségi sorsunk modellt-

érvényű tanulságait. Elképzelni is rossz, miként alakult volna 1990 utáni pályám, ha Gáll Ernő elgondolása szerint közvetlenül Ritoók János halála (1981) után kerülök a laphoz. „Szerencsémre” a fölöttes szervek hallani sem akartak a kinevezésemről. Így hát megúsztam a Gáll Ernőt követő főszerkesztő hisztérikus rémuralmát. Igaz, az 1986 húsvétjára megjelent *Erdélyi Fialatok* című kötetem terjesztésének a letiltását már nem, ahogyan azt sem, ami azután következett.

*

44–57. Egyetemi hallgató koromban a kolozsvári stilsztikai iskolát megteremtő Szabó Zoltán professzor műhelyében sajátítottam el a kutatómódszertant, de jó ideig nem vehettem sok hasznát ennek, mert Bukarestbe kerültem újságírónak. Már 1968 őszén be szerettem volna iratkozni a doktori képzésre, de az '56-os magyar forradalom vérbe fojtása idején kinevezett nagy hatalmú főszerkesztőm nem adta beleegyezését ehhez. Az adminisztratív akadályok végül is elhárultak, de mire disszertációm törzsanyagával elkészültem, akkorra már semmi kilátásom nem volt nyilvános védésére. Nem számíthattam a megyei pártbizottság, illetve a belügy engedélyére. Mégis nagy hasznát vettem annak a periódusnak. Mindenik esztendő januárjában – abban a hónapban vettem ki rendszerint a törvényesen járó évi szabadságomat – reggeltől estig a Központi Egyetemi Könyvtárban tartózkodtam, ahol nem értek utol a bukaresti üzenetek (a diktátor házaspár születésnapjára ünneplését illetően).

*

58–70. Ha már az elején szóba hoztam amerikai utamat és chicagói látogatásomat, hadd mondjam el azt

is, hogy első párizsi utamról hazatérve milyen következtetésre jutottam: annak a kiruccanásnak nem 2009 tavaszán, hanem valamikor 1968 táján kellett volna bekövetkeznie, miután az egyetemet elvégeztem. A dévai csángó magyaroknál tartott író-olvasó találkozó során hangzott el a hetvenes évek elején, miután az Amerikai Egyesült Államokból frissen hazatért Sütő Andrást és Domokos Gézárt ottani elményeikről faggatták: „Nekünk nem

Amerikában, hanem idehaza vannak elvégezni valóink...”

Ami engem illet: Amerikában is találtam munkát magamnak. Hogy az előkészületben lévő szülőföld-szociográfiámat (*Pegazus a háztetón*) a Homoród mentiek múlt század eleji kirajzásával gazdagíthassam.

Cseke Péter

Budahelyi Tibor

szobrászművész (Feldbach, Ausztria, 1945. február 1.)

Géplakatosként szakérettségizett 1962-ben, 1966–1982 között a Csepeli Képzőművészeti Szabadiskolában mestere Buna Konstantin, Misch Ádám. Húsz éven át dekorációs a Csepeli Vas- és Acélöntödében. Szerepet vállalt a Királdi Alkotótelep, a Győri Nemzetközi Képzőművészeti Szimpózium és Grafikai Biennále szervezésében, majd 1996–98 között a Zalaegerszegi Nemzetközi Alkotótelep művészeti vezetője. Több mint 250 kiállítást szervezett és rendezett.

Tagság szakmai szervezetekben: MAOE, Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége, szobrász- és éremművészeti szakosztály; Magyar Szobrász Társaság; Symposium Társaság; Folyamat Társaság; Magyar Üvegművészeti Társaság; Csepel Képzőművészeti Egyesület. A dunaszerdahelyi Kortárs Magyar Galéria kurátora.

Egyéni kiállításai voltak 1979 óta hazai helyszínek (Százhalombatta, Budapest, Dunaújváros, Paks, Nyíregyháza, Kiskunhalas, Érd, Győr, Tatabánya, Pécs, Kaposfüred, Sopron, Kapolcs, Zalaegerszeg, Balassagyarmat) mellett a norvégiai Altában, a németországi Sindelfingenben is. 2005-ben életmű-kiállítás volt (1975–2005) a Csepel Galériában, Budapesten. Legfrissebben a szlovákiai Dunaszerdahelyen, a Múvelődési Centrumban állított ki.

Munkácsy Mihály-díjat kapott 1996-ban. Számos munkáját díjazták, 2000-ben FIDEM Grand Prix-re érdemesítették (Weimar, Németország), és Szobrászokoszorú-díjra (Budapest). Idén megkapta Dunaszerdahely díszpolgári címét.

Budahelyi